

બોયાસણવાસી શ્રી અક્ષરપુરુષોત્તમ સ્વામિનારાયણ સંસ્થા
સત્સંગ શિક્ષણ પરીક્ષા

ઉકેલપત્ર : સત્સંગ પ્રાણ - તૃતીયખંડ

પ્રશ્નપત્ર - ૧

(સમય : સવારે ૯ થી ૧૨)

રવિવાર, ૪ જુલાઈ, ૨૦૧૦

કુલ ગુણ : ૧૦૦

અભ્યાસક્રમના વચનામૃત : લોયા ૫, ૬, ૧૨, ૧૭ વરતાલ પ્રકરણ : ૩, ૫, ૧૧ ગ. અં. પ.: ૨, ૭, ૮, ૯, ૧૧, ૧૨, ૧૬, ૨૧, ૨૬, ૩૮, ૩૯

(વિભાગ - ૧ : 'વચનામૃત' ને આધારે)

પ્ર.૧ નીચે આપેલાં સૈદ્ધાંતિક વાક્ય, દૃષ્ટાંત કે વિષયમાંથી કોઈ પણ ત્રણ ઉપર મુદ્દાસર નોંધ લખો. (કુલ ગુણ : ૨૧)

નોંધ :- જવાબોની સમજૂતી માટે નીચેના મુદ્દાઓની આવશ્યકતા.

૧. પરોક્ષ શાસ્ત્રોનું પ્રમાણ, પરોક્ષના ભક્તોનાં કીર્તન / શ્લોક અથવા સાખી ૧ ગુણ
૨. શ્રીજીમહારાજનાં વચનામૃત અથવા સ્વામીની વાતુનાં પ્રમાણ ૧ ગુણ
૩. નંદ પંક્તિનાં કીર્તનો અથવા આપણાં અન્ય શાસ્ત્રોનાં પ્રમાણ અથવા ગુરુપરંપરાનાં કીર્તનો - સાખી. ૧ ગુણ
૪. ઉપરના સંદર્ભો વધુ સ્પષ્ટ કરતાં પ્રસંગો અથવા દૃષ્ટાંતો બે કે તેથી વધુ. ૩ ગુણ
૫. પ્રગટ સત્પુરુષના અનુસંધાન સાથે ઉપસંહાર. ૧ ગુણ
૬. આપનો નિર્ણય આખરી ગણાશે.

૧. ભગવાનને વિષે પતિવ્રતાની સમજણ. (ગ. અં. ૧૬)

જ. 'તેમ જ ભગવાનના ભક્તને પણ ભગવાન સંગાથે દૃઢ ટેક જોઈએ. અને જેવે રૂપે કરીને ભગવાનનું દર્શન પોતાને થયું છે ને તે સંગાથે જેને પતિવ્રતાના જેવી દૃઢ પ્રીતિ બંધાણી છે, તેને મોટા મોટા જે બીજા મુક્ત સાધુ તે સંગાથે પણ પ્રીતિ થાય જ નહીં.' અને પોતાના ઈષ્ટદેવ જે ભગવાન તેના જે બીજા અવતાર હોય તે સંગાથે પણ પ્રીતિ થાય નહીં, કેવળ જે સ્વરૂપની પોતાને પ્રાપ્તિ થઈ હોય તેને સંગાથે જ પ્રીતિ રહે ને તેની મરજી પ્રમાણે જ વર્તે, અને બીજાને જે કાંઈક માને તે તો તેના જાણીને માને. જેમ હનુમાનજી શ્રીરઘુનાથજીના ભક્ત છે તે રામાવતાર પછી બીજા કેટલાક ભગવાનના અવતાર થયા છે પણ હનુમાનજીને રામચંદ્રજીને વિષે જ પતિવ્રતાના જેવી ભક્તિ રહી છે. તે માટે હનુમાનજીની ભક્તિ તે પતિવ્રતાના જેવી છે. એવી રીતે જે ભગવાનના ભક્તની ટેક હોય તેની પતિવ્રતાના જેવી ભક્તિ કહેવાય અને જેનું અંગ એવું ન હોય તો તેની વ્યભિચારિણીના જેવી ભક્તિ કહેવાય. માટે જાણી જોઈને પોતાનું નાક કપાય એવી ભક્તિ ન કરવી ને ભગવાનના ભક્તને તો સમજી વિચારીને પતિવ્રતાના જેવી દૃઢ ભક્તિ કરવી.

૨. વજ્રની ખીલીના દૃષ્ટાંત અને સિદ્ધાંત. (ગ. અં. ૭)

જ. જેમ વજ્રની પૃથ્વી હોય તેમાં વજ્રની ખીલી ચોડી હોય તે કોઈ રીતે ઊખડે નહિં, તેમ ભગવાનનાં ચરણાવિંદને વિષે પોતાના મનને દૃઢ રાખવું. અને એવી રીતે જે ભગવાનનાં ચરણાવિંદને વિષે પોતાના મનને રાખે તેને મરીને ભગવાનના ધામમાં જવું એમ નથી, એ તો છતી દેહે જ ભગવાનના ધામને પામી રહ્યો છે.

૩. ભગવાનના ભક્તને મોટામાં મોટું વિષ્ન. (ગ.અં. ૮)

જ. જે પોતામાં દોષ હોય તેને દેખે નહિં અને ભગવાનને ભગવાનના ભક્ત થકી જેનું મન નોખું પડી જાય અને તે ભગવાનના ભક્ત થકી જેને બેપરવાઈ થઈ જવાય, એ જ એને અતિશય મોટું વિષ્ન છે.

૪. મુક્તાનંદ સ્વામી જેવા પંચવિષયનું ખંડન કરે છતાં મસ્તક શસ્ત્રે કરીને ન કાપે એવી સમજણ લખો.

(લો. ૧૭)

જ. જે દેહાભિમાની ન હોય અને એમ સમજતો હોય જે, 'અંતઃકરણ-ઈન્દ્રિયોનો પ્રકાશક ને જેણે કરીને દેહ ચાલે છે, હાલે છે એવો જે સત્તારૂપ આત્મા તે હું છું, તે હું ધન-સ્ત્રીઆદિક કોઈ પદાર્થે કરીને સુખી થઉં એવો નથી ને એ પદાર્થ ન મળે તેણે કરીને દુઃખી થઉં એવો નથી.' એમ દૃઢ સમજણ જેને હોય, તેને તેને સંત ગમે તેવી

રીતે પંચવિષયનું ખંડન કરે તથા દેહાભિમાનનું ખંડન કરે તો પણ તે સંતનો અભાવ કોઈ રીતે આવે નહીં અને તુચ્છ પદાર્થ સારુ સંત સાથે બખેડો થાય નહીં ને આંટી પણ પડે નહીં.

૫. સદાય સુખિયા રહેવાના છ ઉપાય. (ગ.અં. ૩૮)

૪. એક દ્રવ્યાદિકનો લોભ તથા સ્ત્રીને વિષે બેઠા ઊઠ્યાની વાસના તથા રસને વિષે જિહ્વાની આસક્તિ તથા દેહાભિમાન તથા કુસંગીમાં હેત રહી જાય તથા સંબંધીમાં હેત હોય, એ છો વાનાં જેને હોય તેને કોઈ દિવસ જીવતે ને મરીને પણ સુખ તો ક્યારેય થાય જ નહિ માટે જેને સુખ ઈચ્છવું હોય તેને એવા સ્વભાવ હોય તો ટાળવા.

પ્ર.૨ નીચે આપેલાં અવતરણોની પૂર્તિ કરો અને વચનામૃતનો ક્રમાંક ટાંકો. (કુલ ગુણ : ૧૫)

❧ નોંધ : (૧) વચનામૃત અવતરણની પૂર્તિના ૨½ ગુણ અને વચનામૃત ક્રમાંકનો ½ ગુણ.
(૨) વચનામૃત ક્રમાંક સાથે આપેલા આંકડા અવતરણ નંબર છે. જે પરીક્ષાર્થીએ લખેલા હોવા જરૂરી નથી.

૧. વળી જે ભગવાન છે તે જેવા તો એ એક જ છે અને ભગવાનને ભજી ભજીને ઘણાક ભગવાનના સાધર્મ્યપણાને પામ્યા છે, તો પણ ભગવાન જેવા તો થતા જ નથી. (ગ.અં. ૩૯) (૩૩)
૨. એવી રીતે એ ચાર પ્રકારના જે મોટાપુરુષ કહ્યા તેમાં જે વીજળીના અગ્નિ જેવા તથા સમુદ્રના અગ્નિ જેવા મોટાપુરુષ છે, તેમની સેવા જો પોતપોતાના ધર્મમાં રહીને મન-કર્મ-વચને કરે તો તે જીવના હૃદયમાં માહાત્મ્ય સહિત ભક્તિ આવે છે. (વર.૩) (૮)
૩. એવી રીતે ભગવાન ને ઉત્તમ લક્ષણવાળા જે સંત તેની અતિ પ્રેમે કરીને સરખી સેવા જે કરે તો તે કનિષ્ઠ ભક્ત હોય ને તે બે જન્મે તથા ચાર જન્મે તથા દશ જન્મે કે સો જન્મે કરીને ઉત્તમ ભક્ત જેવો થનારો હોય, તે આને આ જન્મે કરીને ઉત્તમ ભક્ત થાય છે. એવું ભગવાન ને તે ભગવાનના ભક્ત તેની સરખી સેવા કર્યાનું ફળ છે. (વર.૫) (૯)
૪. દેહને વિષે અહંબુદ્ધિ ને દેહ સંબંધી પદાર્થને વિષે મમત્વબુદ્ધિ એ જ માયા છે, તે એ માયાને ટાળવી અને એ માયાને જેણે ટાળી તે માયાને તર્યો કહેવાય અને એ માયાને ટાળીને ભગવાનમાં પ્રીતિ કરવી, એટલો સર્વ શાસ્ત્રનો સિદ્ધાંત છે. તેને આજ સમજો કે ઘણે દિવસે કરીને સમજો. (ગ.અં. ૩૯) (૨૯)
૫. જેને પોતાનું કલ્યાણ ઈચ્છવું તેને કોઈ પ્રકારનું માન રાખવું નહિ. જે 'હું ઉચ્ચ કુળમાં જન્મ પામ્યો છું, કે હું ધનાઢ્ય છું, કે હું રૂપવાન છું, કે હું પંડિત છું.' એવું કોઈ પ્રકારનું મનમાં માન રાખવું નહિ અને ગરીબ સત્સંગી હોય તેના પણ દાસાનુદાસ થઈ રહેવું. (ગ.અં. ૧૨) (૨૦)

પ્ર.૩ નીચે આપેલા વિષયોમાંથી કોઈ પણ એક ઉપર અભ્યાસક્રમના વચનામૃતનો ક્રમાંક નોંધી બે અવતરણો લખો. (કુલ ગુણ : ૪)

❧ નોંધ : (૧) વચનામૃત અવતરણના ૧½ ગુણ અને વચનામૃત ક્રમાંક - ½ ગુણ.
(૨) અવતરણના અંતે કૌંસમાં આપેલા આંકડા અવતરણ નંબર છે. જે પરીક્ષાર્થીએ લખેલા હોવા જરૂરી નથી.

૧. નિશ્ચય : (૧) (લો.૫) પંચવર્તમાન સંબંધી પોતામાં કાચ્યપ હોય ને તે પોતાથી વિચારે કરીને ટળતી ન હોય તો તે કાચ્યપ જેમાં ન હોય એવા જે સંત તેને આગળ કહેવું અને કોઈક સંતનો અવગુણ પોતાને આવ્યો હોય તો તે કહેવો તથા ભગવાનના નિશ્ચયમાં અનિશ્ચયનો ઘાટ થયો હોય તે પણ કહેવો, ત્યારે તે નિષ્કપટ કહેવાય. (૧) (૨) (લો.૬) ધર્મ સંબંધી સાધનમાં તો એક નિષ્કામપણું હોય તો સર્વે સાધન આવે અને ભગવાન સંબંધી તો એ સાધન છે જે નિશ્ચય રહે તો સર્વે આવે. (૩) (૩) (લો.૧૨) અષ્ટાવરણે યુક્ત એવાં જે કોટિ કોટિ ભ્રત્માંડ તે જે અક્ષરને વિષે અણુની પેઠે જણાય છે એવું જે પુરુષોત્તમનારાયણનું ધામરૂપ અક્ષર તે રૂપે પોતે રહ્યો થકો પુરુષોત્તમની ઉપાસના કરે, તેને ઉત્તમ નિર્વિકલ્પ નિશ્ચયવાળો કહીએ. (૫) (૪) (લો.૧૭) જેને દેહનો અનાદર હોય ને દૃઢ આત્મનિષ્ઠા હોય ને પંચવિષયમાં વૈરાગ્ય હોય અને ભગવાનનો માહાત્મ્યે સહિત યથાર્થ નિશ્ચય હોય એવાને સૂઝે એવું દેશકાળાદિકનું વિષમપણું થાય તો પણ એની મતિ અવળી થાય નહિ. (૭)
૨. આત્મબુદ્ધિ : (૧) (ગ.અં. ૭) જેને પોતાનું કલ્યાણ ઈચ્છવું તેને તો ભગવાન ને ભગવાનના સાધુ એથી ઉપરાંત બીજું કાંઈ જગતમાં સુખદાયી નથી. માટે જેમ પોતાના શરીરને વિષે જીવને આત્મબુદ્ધિ વર્તે છે તેવી

ભગવાન ને ભગવાનના સંતને વિષે આત્મબુદ્ધિ રાખવી જોઈએ અને ભગવાનના ભક્તનો પક્ષ દઢ કરીને રાખ્યો જોઈએ. (૧૪) (૨) (ગ.અં. ૧૧) જેવી પોતાના દેહને વિષે આત્મબુદ્ધિ ને દઢ પ્રીતિ રહે છે, તેવી જ ભગવાન તથા ભગવાનના ભક્તને વિષે આત્મબુદ્ધિ ને દઢ પ્રીતિ રહે તો જેવી નિર્વિકલ્પ સમાધિમાં શાંતિ રહે છે તેવી શાંતિ એ સમાધિ વિના પણ સદાય રહ્યા કરે. (૧૮) (૩) (ગ.અં. ૧૧) જીવને જેવી દેહને વિષે આત્મબુદ્ધિ છે તેવી ભગવાન તથા ભગવાનના ભક્તને વિષે આત્મબુદ્ધિ હોય તો તેને કોઈ રીતનું વિઘ્ન લાગે નહિ. અને ગમે તેવા દેશકાળાદિક ભૂંડા આવે તેણે કરીને એ ભગવાન ને ભગવાનના ભક્ત થકી વિમુખ થાય નહિ.

(વિભાગ - ૨ : 'સનાતન ધર્મ અભિગમ' ચતુર્થ આવૃત્તિ, જુલાઈ, ૨૦૦૬ના આધારે)

નોંધ :- (૧) અત્રે આપેલા ઉકેલપત્રમાં ફક્ત મુદ્દા જ આપ્યા છે. પરીક્ષાર્થીની રજૂઆત તથા વિચારધારા પ્રમાણે ગુણ આપી શકાય. (૨) મુદ્દાની સામે આપેલ અંક ગ્રંથના પાના નંબર દર્શાવે છે. (૩) અત્રે આપેલા પ્રસંગો અભ્યાસક્રમના આધારે તૈયાર કરેલા હોવાથી તે જ પ્રસંગો માન્ય ગણવા. તે સિવાયના પ્રશ્નને અનુરૂપ પ્રસંગો પરીક્ષાર્થીએ લખ્યા હોય પણ અત્રે આપેલા ન હોય તો તે પેપર ઉપર કાર્યાલયનું ધ્યાન દોરવા માટે પ્રશ્ન નંબર સાથે નોંધ મૂકવી. (૪) આ નોંધ પ્રશ્ન-૪, પ્રશ્ન-૫ અને પ્રશ્ન-૬ માં સરખી જ લાગુ પડશે.

૧.૪ નીચે આપેલા વિષયોમાંથી કોઈ પણ એક ઉપર મુદ્દાસર નોંધ લખો. (કુલ ગુણ : ૨૦)

નોંધ : વર્ણનાત્મક અને બે થી ત્રણ લીટીમાં ઉલ્લેખ કર્યો હોય તેવા ઓછામાં ઓછા દસ પ્રસંગો જરૂરી છે.

૧. સ્વામિનારાયણ ધર્મમાં કર્મ અને પુનર્જન્મ (૧૩૮-૧૪૩) વચનામૃતમાં શ્રીજીમહારાજે કર્મવાદ અને પુનર્જન્મના રહસ્ય સ્પષ્ટ રીતે સમજાવ્યાં છે : 'આ જીવ છે તે ચોરાશી લાખ જાતનાં દેહને પૂર્વે ધરી આવ્યો છે અને જેટલી જગતમાં સ્ત્રીઓ છે તે સર્વેને પેટ જન્મ લીધા છે તથા જગતમાં જેટલી કૂતરીઓ, જેટલી મીનડીઓ, જેટલી વાનરીઓ એ આદિક જે જે ચોરાશીમાં જીવ છે તે સર્વેને પેટ કેટલીક વાર જન્મ ધર્યા છે અને આ જગતમાં જેટલી જાતની સ્ત્રીઓ છે તેમાં કઈ એણે સ્ત્રી નથી કરી ? સર્વેને પોતાની સ્ત્રીઓ કરી છે. તેમજ એ જીવે સ્ત્રીના દેહ ધરી ધરીને જગતમાં જેટલી જાતના પુરુષ છે તે સર્વેને પોતાના ધણી કર્યા છે...' (વચ.ગ.પ્ર.૨૧) દેહથી જીવાત્મા પૃથક્ છે તે સમજાવતાં શ્રીજીમહારાજ કહે છે : 'અને તે આત્મા છે તે બ્રાહ્મણ નથી, ક્ષત્રિય નથી, કણ્ઠી નથી, કોઈનો દીકરો નથી, કોઈનો બાપ નથી, એની કોઈ જાત નથી, નાત નથી એવો છે. અને એ આત્મા તો સૂર્ય તથા અગ્નિ જેવો તેજસ્વી છે ને જાણપણે યુક્ત છે... અને એ આત્મા અનેક યોનિને પામ્યો છે. અને એમ કહેવાય છે જે, જેટલું સમુદ્રનું પાણી છે તેટલું એ જીવ પોતાની માતાનું દૂધ ધાવ્યો છે, અને ત્યાં ત્યાં અનેક પ્રકારે મરાણો છે તોપણ મર્યો નથી, જેવો છે ને તેવો ને તેવો જ છે. અને એ અજ્ઞાન અવસ્થામાં પોતાને દેહરૂપે માનતો હતો ત્યારે પણ ન મર્યો, તો હવે આપણે એનું જ્ઞાન થયું ત્યારે તો એ કેમ મરશે ? એવો એ આત્મા તેને પોતાનું સ્વરૂપ માનવું.' (વચ.ગ.અં.૩૯)

ચાર પ્રકારના દેહ : ભગવાનના જે તે જીવ જીવ પ્રત્યે અંતર્યામીરૂપે રહ્યા છે અને જે જીવે જેવાં કર્મ કર્યાં છે તે જીવને તેવા દેહને પમાડે છે, તે સમજાવતાં શ્રીજીમહારાજ કહે છે : 'અને તે જીવ છે તેણે પૂર્વજન્મને વિષે કેટલાંક કર્મ તો સત્ત્વગુણ પ્રધાનપણે કરીને કર્યાં છે અને કેટલાંક કર્મ તો રજોગુણ પ્રધાનપણે કરીને કર્યાં છે અને કેટલાંક કર્મ તો તમોગુણ પ્રધાનપણે કરીને કર્યાં છે, તે કર્મને અનુસારે એ જીવને ભગવાન જે તે ઉદ્ભિજ જાતિના જે દેહ, જરાયુજ જાતિના જે દેહ, સ્વેદજ જાતિના જે દેહ અને અંડજ જાતિના જે દેહ તેને પમાડે છે અને સુખ-દુઃખરૂપ જે કર્મનાં ફળ તેને પમાડે છે અને તે જીવના કર્મને અનુસારે તેના દેહ થકી બીજા દેહને સૃજે છે. (વચ.ગ.પ્ર. ૧૩)

ભગવાનની ઈચ્છા કે કર્મ : આ રીતે ભગવાન અંતર્યામીરૂપે કરીને સમગ્ર જીવ પ્રત્યે રહ્યા થકા જે જીવને જેના દેહ થતી ઉપજ્યાનો કર્મસંબંધ પ્રાપ્ત થયો હોય તે જીવને તે દ્વારા એ ઉપજાવે છે. કર્મસંબંધ સાથે ભગવાનની ઈચ્છાનું પણ પ્રધાનપણું કેટલું છે તેની સ્પષ્ટતા કરતાં શ્રીજીમહારાજ કહે છે : 'કારણ શરીર છે તેને વિષે સ્થૂળ સૂક્ષ્મ એ જે બે દેહ તે બીજવૃક્ષ ન્યાયે કરીને રહ્યા છે. માટે એને કારણ શરીર કહે છે. અને એ જે કારણ શરીર છે તે અવિદ્યાત્મક છે ને અનાદિ છે ને સંચિત કર્મે યુક્ત છે. અને જેમ બીજ ને ફોતરાને નિત્ય સંબંધ છે અને ભૂમિને ને ગંધને જેમ નિત્ય સંબંધ છે, તેમ જીવને ને કારણ શરીરને નિત્ય સંબંધ છે. અને જેમ પૃથ્વીને વિષે બીજ રહ્યાં છે, તે વર્ષાકાળે જળના યોગને પામીને ઊગી નીસરે છે, તેમ માયાને વિષે કારણ શરીરે યુક્ત થકા રહ્યા એવા જે જીવ તે ઉત્પત્તિકાળને વિષે ફળપ્રદાતા એવા જે પરમેશ્વર તેની દૃષ્ટિને પામીને પોતપોતાનાં કર્મને અનુસારે નાના પ્રકારના દેહને પામે છે. અને નાસ્તિક એવા જે જૈન છે તે તો કેવળ કર્મને જ કર્તા કહે છે. પણ પરમેશ્વરને કર્મફળપ્રદાતા નથી કહેતા; તે નાસ્તિકનો મત ખોટો છે. (વચ.વર. ૬) મહાપાપિણી પૂતનાએ ભગવાનને ઝેર પાયું છતાં ભગવાને તેને માતા યશોદાજીના

બરોબર ગતિ આપી અને કેટલાક મહાપાપી દૈત્ય જે ભગવાનને મારવા આવ્યા હતા પણ ભગવાને તેને પરમપદ આપ્યું. એ ઠેકાણે પરમેશ્વરનું જ બળ અતિશય કહ્યું છે, પણ કાળનું કે કર્મનું કાંઈ સામર્થ્ય નથી કહ્યું. ભગવાનની જેમ જ એકાંતિક ભક્તનું વિશેષ સામર્થ્ય બતાવતાં આ જ વચનામૃતમાં શ્રીજીમહારાજ કહે છે : ‘જ્યારે ઘણાક મનુષ્ય ભગવાનના એકાંતિક ભક્ત થાય છે ત્યારે કળિયુગને વિષે પણ સત્યુગ થાય છે. એ ઠેકાણે એકાંતિક ભક્તના જે ભગવાનની ભક્તિ સંબંધી શુભ કર્મ તેનું જોર શાસ્ત્રમાં કહ્યું હોય પણ કાળનું જોર કહ્યું ન હોય. (વચ.વર. ૬)

મોક્ષને અર્થે કર્મ : કર્મબંધનની વાત સમજાવતાં શ્રીજીમહારાજ કહે છે કે ‘જીવ ધર્મ, અર્થ ને કામમાં પ્રીતિ રાખીને કર્મ કરે છે, તે સર્વે કર્મ સાત્ત્વિકી, રાજસી ને તામસી થાય છે ને તે કર્મનું ફળ સ્વર્ગ, મૃત્યુ ને પાતાળ એ ત્રણ લોકમાં રહીને ભોગવે છે, પણ ભગવાનના ધામને નથી પામતો અને તેને જન્મ-મરણ ને નરકનું દુઃખ મટતું નથી. ‘અને જો ધર્મ, અર્થ ને કામ સંબંધી જે ફળની ઈચ્છા તેનો ત્યાગ કરીને તેનાં તે શુભ કર્મ જો ભગવાનની પ્રસન્નતાને અર્થે કરે તો એ જ શુભ કર્મ છે તે ભક્તિરૂપ થઈને કેવળ મોક્ષને અર્થે થાય છે. (વચ.ગ.મ ૧૧) મોક્ષને પામીને જીવ કેવી રીતે ભગવાનના દિવ્ય અક્ષરધામમાં રહે છે તે પણ શ્રીજીમહારાજ કહે છે : ‘જ્યારે એ જીવના અજ્ઞાનની નિવૃત્તિ થાય છે ત્યારે એને માયિક ત્રણ દેહનો સંગ છૂટી જાય છે. પછી એ જીવ કેવળ ચૈતન્ય સત્તામાત્ર રહે છે. પછી એ જીવને ભગવાનની ભૂમિ આદિક જે આઠ પ્રકારની પ્રકૃતિ તે થકી જુદી જે ચૈતન્ય પ્રકૃતિ તેનો ભગવાનની ઈચ્છાએ કરીને દેહ બંધાય છે ને તેણે યુક્ત થકો ભગવાનના અક્ષરધામને વિષે રહે છે.’ (વચ.ગ.મ.૬૬) આ રીતે વૈદિક વિચારધારાથી લઈને શ્રીજીમહારાજનાં વચનામૃતો સુધી આપણને પુનર્જન્મની સત્યતા અને તેના બંધનમાંથી મુક્તિ મેળવવાના ઉપાયો મળે છે. પશ્ચિમના વિચારકો પણ મહદંશે ભારતીય માન્યતા સાથે સંમત થાય છે. પણ જન્મ-મરણના બંધનમાંથી મુક્ત થવાના ઉપાયમાં તેઓ સ્પષ્ટ નથી. હિંદુ-દર્શનમાં પણ કર્મ અને પુનર્જન્મની સાથે આત્માની ઉન્નતિ - આત્મદર્શનની વાતો સ્પષ્ટ છે. પણ શ્રીજીમહારાજ જે શાસ્ત્રોક્ત માર્ગ ચીંધો છે તે સચોટ, વ્યવહારુ સર્વજન સુલભ છે. ગીતામાં ભગવાને અર્જુનને કહ્યું કે જન્મકર્મ ચ મે દિવ્યમ્... ‘હે અર્જુન ! મારાં જન્મ ને કર્મ તે દિવ્ય છે. તેને જે દિવ્ય જાણે તે દેહને મૂકીને ફરી જન્મને નથી પામતો, મને જ પામે છે.’ આ વિધાન ત્રણ ગુણના ભાવથી પર બ્રહ્મરૂપ થઈને જે પ્રત્યક્ષપણે ભગવાનની ભક્તિ કરે છે તેને જ સિદ્ધ થાય છે, એમ શ્રીજીમહારાજ ભારપૂર્વક સમજાવ્યું અને કહ્યું કે ભગવાન અથવા એમના પરમ એકાંતિક સંત પૃથ્વી ઉપર પ્રત્યક્ષ હોય જ. એની ઓળખાણ-સંબંધ મોક્ષને માટે અનિવાર્ય છે. કારણ એવા બ્રાહ્મીસ્થિતિવાળા સંતના સમાગમથી જીવ બ્રહ્મરૂપ થાય છે અને પૂર્ણ પુરુષોત્તમ એવા સહજાનંદ સ્વામીની ભક્તિનો અધિકારી બને છે, પુર્નજન્મના બંધનમાંથી કાયમને માટે મુક્ત થાય છે અર્થાત્ આત્યંતિકી મુક્તિને પામે છે.

પુનર્જન્મ વિષે કેટલીક પ્રચલિત વાતો : સ્વામિનારાયણ સંપ્રદાયમાં આ એક અનુભવસિદ્ધ બાબત છે જેનો અનુભવ અનેક ત્યાગી-ગૃહસ્થ સૌને ઠેઠ શ્રીજીમહારાજના સમયથી આજ દિન પર્યંત થતો રહ્યો છે. કારિયાણીમાં વીકમશીખાયરને શ્રીજીમહારાજે કહ્યું : ‘તમે પૂર્વજન્મમાં ખંભાતના સુથાર હતા. તમારું નામ નારણ હતું અને તમારા બાપનું નામ હીરો તથા માતાનું નામ પૂંજી છે. તમે મરી ગયા પછી તમારી મા રોઈ રોઈને આંધળી થઈ છે. તમારી હવેલી વાણિયાને ત્યાં ઘરાણે મેલી છે ને તમારી ડોશીને છાપરું કરી આપ્યું છે તેમાં રહે છે.’ ત્યારે વીકમશીખાયર કહે: ‘તેની નિશાની શું ?’ ત્યારે શ્રીજીમહારાજ કહે છે ‘તમારી હવેલીના ઓરડામાં ત્રીજો પાટડો છે તેમાં પાંચસો રૂપિયાની વાંસળી તમારા બાપે મૂકેલી છે. અને ત્યાં ડગળી મારેલી છે. તે દિવસે દીવો લઈને જોશે તો જણાશે.’ આટલી નિશાની લઈ વીકમશીખાયર ખંભાત આવ્યા ને પૂછતાં પૂછતાં શેઠનું ઘર મળ્યું. પૂંજી ડોશી હજી હયાત હતી. તેને પૂછતાં કહે : ‘મારું નામ પૂંજી, સુથાર છીએ ને મારે નારણ કરીને નાનો બાળક હતો, તે ઓઢ્યા-પહેર્યા જેવો થયો ત્યારે તે મરી ગયો. અને તેનો બાપ પણ મરી ગયો.’ એમ કહી ડોશી અતિશય રોવા લાગી. વીકમશીખાયરે શેઠને વિનંતિ કરી. દીવો લઈ ઘરમાં ગયા ને સુથારને બોલાવી ત્રીજા પાટડામાં જે ડગળી મારેલી હતી તે કઢાવી તો પાંચસો રૂપિયા નીકળ્યા. એ રૂપિયા પોતાની મા પૂંજીને આપીને કહ્યું : ‘ડોશીમા ! રોશો નહિ. આ હું તમારો નારણ છું અને કારિયાણી ગામમાં કાઠીને ત્યાં જન્મ્યો છું. પાંચસો રૂપિયા તમને આપું છું, તે પહોંચે ત્યાં સુધી ખાજો. અને તમારી સેવામાં એક બાઈ રાખી દઉં છું, તે તમારી સેવા કરશે.’ પછી એક શેઠને ત્યાં તે પાંચસો રૂપિયા વ્યાજે મૂક્યા ને શેઠને ભલામણ કરી, ‘આ ડોશીને સારી રીતે સાચવજો’ પોતે કારિયાણી આવ્યા. (અક્ષરાનંદ સ્વામીની વાતો :પાન-૨૭૦) વૃંદાવનના લક્ષ્મીચંદ શેઠની અતિશય ઈચ્છા છતાં શ્રીજીમહારાજનાં દર્શન ન થયાં, પણ તેણે આપેલા અત્તરની સેવાથી કારિયાણી ગામમાં નથુ પટેલ તરીકે જન્મ લીધો હતો, જે અક્ષરબ્રહ્મ ગુણાતીતાનંદ સ્વામીએ પૂર્વે વૃંદાવનમાં શેઠને મળેલા રામાનુજાનંદ સ્વામીને ત્યાં યાદ કરાવી ઓળખાણ કરાવી હતી. અડાલજની વાવે લેખ વંચાવ્યા બાદ શ્રીજીમહારાજે સંતોને ફરી સ્નાન કરવા કહ્યું. રાજપૂત રાજાની કુંવરીને સુલતાનના જનાનખાને જવું પડ્યું, પણ પોતાના તમામ

રીતરિવાજો પાળ્યા ને અડાલજની વાવ બંધાવી. 'તેમાં કોઈ સત્પુરુષ આવી ચડે ને સ્નાન કરે, પાણી પીએ તો મારી સદ્ગતિ થાય' એવી ભાવના હતી. શ્રીજીમહારાજે લેખ વંચાવ્યા બાદ શુદ્ધ ભાવનાથી ત્રણસો વર્ષ પૂર્વે આ વાવના બંધાવનારનું, તે કાર્યમાં જોડાયેલા તમામ કારીગરોનું તથા ગાડે જોડાયેલા પશુઓનું કલ્યાણ થાય - એવો સંકલ્પ કર્યો અને એ સ્નાનના પ્રતાપે મૂળ ધર્મજના રાજપૂત કેસરીસિંહનાં પુત્રી એ જ ધરમપુરના રાણી કુશળકુંવરબાને શ્રીજીમહારાજનો યોગ થયો, અતિશય સેવા કરી પોતાના મનની વૃત્તિ જોડી દીધી. શ્રીજીમહારાજની વિદાય બાદ સ્મૃતિ કરતાં થકા ફક્ત પંદર દિવસમાં દેહત્યાગ કરી ધામમાં પધાર્યા. ગઢડા પાસે મઢડાના જેઠા મેરને ત્યાં શ્રીજીમહારાજ પધાર્યા ને રાત રહ્યા. શ્રીજીમહારાજે અતિશય પ્રસન્નતાનું કારણ જણાવતાં કહ્યું કે, 'આ જેઠા મેર છેલ્લા સો જન્મોથી છેડા વર્તમાનરૂપ અખંડ બ્રહ્મચર્ય પાળે છે તેથી અમે અહીં આવ્યા છીએ.' કોઈને પોતાના પૂર્વજન્મની સ્મૃતિ કરાવી હોય અથવા અન્યને તેના પૂર્વજન્મની વાત કરી હોય એવા અગણિત પ્રસંગો છે. ભક્તોને અંતસમે દર્શન આપી, દિવ્ય દેહ ધારણ કરાવી, અક્ષરધામમાં તેડી ગયા હોય એવા હજારો દાખલાઓ મોજુદ છે. આજે પણ શ્રીજીમહારાજ સ્વયં ગુણાતીતાનંદ સ્વામી કે પ્રાગજી ભક્ત કે શાસ્ત્રીજી મહારાજ કે યોગીજી મહારાજ અથવા પ્રમુખસ્વામી મહારાજને - પોતાના પરમ એકાંતિક સંતને સાથે લઈને અનેક હરિભક્તોને અંત સમયે તેડવા આવે છે. અનેકને આવા અનુભવો ભૂતકાળમાં થયા છે. વર્તમાનકાળમાં પણ થતા રહે છે. આમ, જન્માન્તરની કથા જીવાત્માની મુક્તિની અક્ષરધામમાં ગતિની કથા કેટલી સત્ય છે તે સંપ્રદાયમાં દરેકને અનુભવસિદ્ધ છે.

૨. ઈંડાં શા માટે ન ખાવાં ? (૧૮-૨૦)

(૧) માંસાહારને સુસંસ્કૃત આર્ય પ્રજાજન જ્યારે અભક્ષ્ય આહાર તરીકે સ્વીકારે છે ત્યારે આજે પ્રચાર માધ્યમો - વર્તમાનપત્રો, રેડિયો કે પાઠ્યપુસ્તકો દ્વારા શાળાના વિદ્યાર્થીઓને અને અન્ય પ્રજાજનોને ભોળવી માંસાહારી બનાવવાની યોજના ચાલી રહી છે. આરોગ્યઘાતક, સૂગ ચડે તેવી ગંદકીથી ભરપૂર, આર્થિક રીતે પોષાય નહિ તેવા અને ખોરાક તરીકે માનવતાની દૃષ્ટિએ કલંક સમાન ઈંડાં સાથે 'શાકાહારી' અને 'નિર્જીવ' શબ્દો જોડીને, પ્રોટીન તેમજ અન્ય પોષક તત્ત્વોથી ભરપૂર ગણાવી, પોષણ તરીકે ખપાવવાના પ્રયત્નો થઈ રહ્યા છે. (૨) આપણાં શાસ્ત્રો તથા સંતો ઈંડાં ખાવાની ના પાડે છે એ પણ હકીકત છે. કદાપિ કોઈ કહે કે ઈંડાં નિર્જીવ અને શાકાહારી છે, પણ તે માની શકાય તેમ નથી, કારણ ઈંડું ઝાડ કે છોડ પર ઊગતું નથી. એ મરઘીના પેટમાં જ વિકસે છે. મરઘી પોતાના શરીરનાં હાડકાં અને લોહીમાંથી કેલ્શિયમ ખેંચી લઈને ઈંડાંનું કોચલું બનાવે છે. આવા ઈંડાં ખાવાં એ મરઘીનાં હાડ-માંસ ચૂસવા બરાબર છે. મરઘીને ખોરાકમાં શું અપાય છે ? તો માછલીઓને મારીને તેનો ભૂકો તથા કતલખાનામાં કપાતાં પ્રાણીઓનાં હાડકાંનો લોટ મરઘીને ખોરાકમાં આપવામાં આવે છે. ઈંડાં રજ-વીર્ય, રુધિર, મૂત્ર વગેરેના સંમિશ્રણથી મૂત્રાશયની જગ્યાએ પેદા થાય છે. પાંજરામાં ગીયોગીય ખડકવામાં આવતી મરઘીઓ દવાઓના સતત ઉપયોગ છતાં ભયંકર રોગોનો ભોગ બને છે. (૩) 'ઈંડાં દૂધની સમકક્ષ છે' - એવો પ્રચાર થઈ રહ્યો છે, પરંતુ તે કથન ભ્રામક છે. ઈંડાંમાં પ્રોટીન સારા પ્રમાણમાં હોય છે, પરંતુ કાર્બોહાઈડ્રેટ્સ બિલકુલ હોતા નથી, કેલ્શિયમ અતિ અલ્પ હોય છે. ઈંડા દૂધની સમકક્ષ છે - એવો પ્રચાર થઈ રહ્યો છે, પરંતુ તે કથન ભ્રામક છે. ઈંડાંમાં પ્રોટીન વધુ છે - એવી દૃઢતા કરાવવામાં આવે છે, પરંતુ ભારત સરકારના સ્વાસ્થ્ય બુલેટીનમાં જણાવ્યા અનુસાર ઈંડાંમાં ૧૩.૩% પ્રોટીન છે. જ્યારે યજ્ઞામાં ૨૪% ને મગફળીમાં ૩૧.૫% તથા સોયાબીનમાં ૪૩.૨% પ્રોટીન છે. તે વિના ઈંડાંમાં કાર્બોહાઈડ્રેટ્સ શૂન્ય છે જ્યારે પ્રત્યેક યજ્ઞામાં ૫૬.૬%, સોયાબીનમાં ૨૨.૮% અને મગફળીમાં ૧૮.૩% કાર્બોહાઈડ્રેટ્સ છે. ઊર્જા અથવા શક્તિની દૃષ્ટિએ એક ઈંડાંમાં ૧૭૩ કેલરી છે જ્યારે યજ્ઞામાં ૩૩૪, સોયાબીનમાં ૪૩૨ અને મગફળીમાં ૫૪૮ કેલરીઝ છે. ઘઉં, ચાવલ વગેરે સાથે પૂરતા પ્રમાણમાં દાળ-શાકનું સેવન કરવામાં આવે તો પૂરતા પ્રમાણમાં પ્રોટીન વગેરે તમામ આવશ્યક તત્ત્વોની પૂર્તિ થઈ જાય છે. ભારતના સાધારણ સ્થિતિવાળા જનોએ વિચારવું રહ્યું કે જે પૈસાથી દાળ-શાક દ્વારા કેલરી મળે છે તેની ત્રણ ગણી વધુ કિંમત આપવાથી પણ ઈંડાં દ્વારા એટલી કેલરી પ્રાપ્ત થતી નથી. (૪) પોતાને બુદ્ધિશાળી કહેવરાવતા મનુષ્યે નિત્યે વિચાર કરી કેવો આહાર કરવો તે નિર્ણય કરવાનો છે. ઈંડાંમાં લોહીના પ્રવાહને થંભાવી દેનાર મારક ઝેર કોલેસ્ટરોલનું પ્રમાણ ખૂબ વધારે હોય છે. દર દસ ઈંડાંમાંથી નવ ઈંડાંમાં કેન્સર પેદા કરનાર ઝેર મળ્યું હોવાનો ચોંકાવનારો રિપોર્ટ ઈન્ડિયાના મેડીકલ સાયન્સે તાજેતરમાં આપ્યો છે. મુંબઈની હાફકિન ઈન્સ્ટીટ્યુટે પોતાના અહેવાલમાં જણાવ્યું છે કે બાળકોને ઈંડાં ખવરાવવા અત્યંત ખતરનાક છે. કેન્સર, હાર્ટએટેક, પથરી જેવા અનેક રોગો થવાની શક્યતા છે. બાળ અવસ્થાની નબળી પાચનશક્તિને લીધે બાળકોનો વિકાસ અને સ્મરણશક્તિ નબળી પડે છે. બ્રિટિશ સરકારે નિષ્ણાત ચિકિત્સકોની ચેતવણીઓને લક્ષમાં લઈને ત્યાંના નાગરિકોને ચેતવણી આપી છે કે ઈંડાંમાંના સાબેમોના લા નામના ઝેરમાંથી દર અઠવાડિયે ૩,૦૦૦થી વધુ લોકો રોગથી પીડાય છે. આવી ગંભીર

ચેતવણીના પ્રત્યાઘાતરૂપે માંસાહાર તરફ નફરતથી જોવાનું શરૂ થયું છે. ઈંડાંમાં બ્લડ કોલેસ્ટોરલ સૌથી અધિક છે. એક ઈંડાંમાં ૪ ગ્રેન કોલેસ્ટોરલ હોય છે, જે વનસ્પતિમાં નહિવત્ છે. કોલેસ્ટોરલ પ્રચુર માત્રામાં હોવાથી હાઈ બ્લડ પ્રેશર તથા કીડનીની અનેક બીમારીઓની માત્રા પણ અતિશય વધી જાય છે. એટલું જ નહિ, ઈંડાં તળવાથી કે ભટ્ટી પર શેકવાથી કોલેસ્ટોરલની માત્રા અનેકગણી વધી જવાથી ટેન્શન, હાર્ટએટેક સુધીના રોગોને પણ આમંત્રણ મળે છે. ઈંડાંનો ઝાઝો ભાગ પચી શકતો નથી અને તે આંતરડામાં ગંદો મળ પેદા કરે છે. (૫) આવાં અનેક કારણોને લીધે ઈંડાંના સેવનથી પેટનો સડો, હાર્ટએટેક, બ્લડપ્રેશર, પથરી, એક્ઝીમા, ખરજવું, દાદર, ખીલ, એસીડીટી, કફ, ખાંસી વગેરે નાના-મોટા અનેક રોગો થાય છે; એટલું જ નહિ, પણ રોગપ્રતિકારક શક્તિ ઘટે છે. આજે ઘણાંને ઈંડાં ખાવાનો શોખ અને તે દ્વારા સભ્ય સમાજના અંગ ગણવાની આદત પડી રહી છે. ઉપરોક્ત પરિણામોની ચિંતા કર્યા વિના મોટાં શહેરોમાં તેમજ નાનાં ગામડાઓમાં યુવાનો, યુવતીઓ નાનાં-મોટાં સૌ ઈંડાંને પોષક આહાર તરીકે સ્વીકારે છે, તે ખેદની વાત છે. કોઈને શંકા થાય કે ‘શાકાહારી તરીકે દૂધ ચાલે તો ઈંડાં કેમ ન ચાલે ? ઈંડાં પણ પ્રાણીજન્ય ખોરાક છે, જેવી રીતે દૂધ પ્રાણીજન્ય ખોરાક છે.’ ત્યારે આપણને હસવું આવે છે. કોઈ ઈંડાં ખાય તેની સામે તો શો વાંધો લઈ શકાય ? પણ જો સહેજ વિચાર કરીશું તો જણાશે કે મનુષ્ય જેવું અન્ન જમે છે તેની મન ઉપર તેવી અસર પડે છે. ક્યાં, કેવી રીતે અન્ન ખાધું તેની અસર પણ જણાય છે. હળવાશથી કે ગુસ્સાના આવેશમાં અન્ન જમીએ છીએ તે પણ મન ઉપર અસર કરે છે. આપણે ત્યાં જમતી વખતે કોઈ રિસાય નહિ એવી પ્રણાલિકા છે. અગરબત્તી સળગાવવી, પ્રસન્ન વાતાવરણમાં ભોજન લેવાય તો ઉત્તમ કહેવાશે. (૬) એ ન્યાયે ઈંડાં-દૂધ બંને પ્રાણીજન્ય ખોરાક છે એ હકીકતનો સ્વીકાર કરીએ તો પણ દૂધ આવ્યું છે વાત્સલ્યભાવથી અને ઈંડાં આવ્યા છે કામવૃત્તિથી. તેથી તે બંનેની અસર મન પર અલગ અલગ જ થવાની. એમાં કોઈ શંકા નથી. તેથી ઈંડાં સર્વથા ત્યાજ્ય છે.

૩. બ્રહ્મચર્ય ભંગનાં શારીરિક, માનસિક અને વાચિક કારણો (૪૮ થી ૫૩)

૧. પૂર્વ ભૂમિકા ૨. આહારમાં અવિવેક ૩. શૂંગાર ૪. કુસંગ ૫. કુવિચાર ૬. કુચર્યા ૭. સિનેમા
૮. અનિયમિતતા ૯. આત્મદોષ ૧૦. ઘરનું વાતાવરણ ૧૧. અસંયમ.

(વિભાગ - ૩ : ભગવાન સ્વામિનારાયણ : ભાગ-૨, ૩, ૪ પાંચમી આવૃત્તિ એપ્રિલ - ૨૦૦૫ના આધારે)

(ભાગ-૨ ઉદ્દગીથ ૧૧, ૧૪, ૧૭, ૧૯, ૨૦, ૨૫, ૨૬, ૨૮ ભાગ-૩ ઉદ્દગીથ ૧, ૨, ૪, ૬, ૮, ૯, ૧૦, ૧૪, ૧૫, ભાગ-૪ ઉદ્દગીથ ૩, ૪)

પ્ર.૫ નીચે આપેલા વિષયોમાંથી કોઈ પણ એક ઉપર નિબંધ લખો. (કુલ ગુણ : ૨૦)

નોંધ : જે પ્રશ્નમાં બાર કે તેથી વધુ પ્રસંગો આવતા હોય તેમાં વર્ણનાત્મક અને બે થી ત્રણ લીટીમાં ઉલ્લેખ કર્યો હોય તેવા ઓછામાં ઓછા દસ પ્રસંગો જરૂરી છે. દરેક પ્રસંગના ૨ ગુણ આપવા.

૧. શ્રીજીના મુખે સ્વસ્વરૂપનું દર્શન

૧. આવો લાડુદાનજી. ૨/૧૩૯-૧૪૦
૨. સમઢિયાળામાં લાખા ખાયરને ત્યાં ભોજન કરતાં સ્વસ્વરૂપની વાત. ૨/૨૧૪
૪. ભૂજમાં ખાખી બાવાઓને - તમારાં ભાગ્ય જાગે ત્યારે આ હાથની પ્રસાદી જમવા આવજો. ૨/૩૦૭
૫. દહીંસરામાં ઉકાને સંબંધનો મહિમા સમજાવતાં દહીંસરા તે ગોકુલ- કરલો (ગિંટ) તે ગરુડ- ખીજડો તે કલ્પવૃક્ષ. ૨/૩૧૫
૩. નરસિંહ મહેતાના ઓટા ઉપર મહારાજને બેઠેલા જોઈ બાવાએ ના પાડી ત્યારે મહારાજ કહે છે ‘ અમે મહેતાજીના ગુરુ છીએ’ - બાવાજીને સમાધિ. ૨/૨૫૬
૬. જેતલપુર મહારુદ્રમાં : ‘નાનાભાઈ ! આજે તો કલ્યાણના વાવટા અમે છૂટા મૂક્યાં છે.’ ‘પ્રગટનો પ્રતાપ જ એવો બળવાન છે.’ ૨/૪૧૩
૭. અમદાવાદમાં પેશ્વાના સુબા વિઠ્ઠલરાવને-‘ભગવાનની ગાદી અચળ હોય છે, સ્થિર હોય છે. તે કદી ડગતી નથી.’ ૨/૪૪૩
૮. અમદાવાદ નથુ ભટ્ટના ઘરમાં મુક્તાનંદ સ્વામીને ‘કાળે પણ વિષમતા ધારી મર્યાદા લોપી છે. તેથી આજે કાળની પણ સાન ઠેકાણે લાવવી છે. ૨/૪૬૮
૯. સંતોને - મારી મરજીથી વિરૂદ્ધ ચાલે છે તેને માટે હું પ્રતિકૂળ બનું છું. કાળને મારે આજે ડામવો છે. ૨/૪૬૯-૪૭૦
૧૦. અમારા આવા સામર્થ્યની અમને ખબર ન હતી. ૨/૪૭૧
૧૧. રામદાસ સ્વામીને - આ મૂર્તિનું ભજન કરી અનેક મુમુક્ષુઓ અક્ષરમુક્તની પંક્તિમાં ભળી ગયા છે. ૨/૪૭૨
૧૨. વહેલાલ જેસિંગભાઈને - તે સિવાય તો તમારી બુદ્ધિ અમારા સ્વરૂપમાં સ્થિર થઈ છે કે નહિ તેની તમને જ કેમ ખબર પડે ? ૨/૪૭૬

૧૩. વહેલાલ : એ અઢારે હરિભક્તોને કહી દો કે કાલે સૌ થાળ કરે. અમે તેમને ત્યાં જમવા જઈશું.	૨/૪૭૭
૧૪. લાકરોડ નદીમાં ભાવસારને - ‘ભાઈ ! જરા આ ધોતિયું ધોઈ આપશો ?’	૩/૧-૨
૧૫. ભૂજમાં સુંદરજીને - અમારે કાળની સામે ડગ ભરવા છે એટલે ઉતાવળ છે, બોલો કેટલું રહીએ ?	૩/૪
૧૬. રામપરમાં મૂળજી બ્રહ્મચારીને - રામકૃષ્ણાદિક સર્વ અવતારના અવતારી..... (પુરુષોત્તમગીતા) - આપના દિવ્ય સ્વરૂપનું જ્ઞાન કેમ થાય ?	૩/૧૪-૧૫
૧૭. હમીર સરોવરમાં - સંતો ભક્તોને પોતાના સ્વરૂપની કરેલી વાતો.	૩/૨૧-૨૨
૧૮. જગજીવન દીવાનને - અમે ક્યાં નથી એ તમારે વિચારવાનું જ નથી. - અમે તો ઈશ્વરના પણ ઈશ્વર છીએ.	૩/૨૪
૧૯. જાલમસિંહ બાપુને - ‘‘બાપો અમારા જેવા છે.’’	૩/૩૯
૨૦. બ્રહ્માનંદ સ્વામીને ‘તો હવે અત્યારે પણ એમ જ માનોને.’	૩/૫૧
૨૧. વજીબાને : ‘અમે તો અમારા ઘરમાં જ આવ્યા છીએ.’	૩/૧૧૯
૨૨. ભોંયરાના ચારણને - અમે સ્વામિનારાયણ છીએ. નાજા જોગિયાના ભગવાન.	૩/૧૩૦
૨૩. રાઠોડ ધાંધલના પ્રાંગણમાં - આનંદ સ્વામી તથા મુક્તાનંદ સ્વામીને - અમે તો સર્વોપરી પુરુષોત્તમ નારાયણ છીએ.	૩/૨૨૦
૨૪. બોટાદના હમીર ખાયરને - કર્ણ દાનેશ્વરી હતા તો પણ શ્રીકૃષ્ણને ઓળખી તો શક્યા નહિ.	૩/૨૪૫
૨૫. કુંડળમાં રાઈબાને - અમારા પિંડને અને બ્રહ્માંડને એકતા છે.	૩/૨૬૮
૨૬. ગઢપુરમાં સંતોને - તમારા સર્વ સાધનનો અંત આવ્યો ત્યારે તો તમને આ અલૌકિક પ્રાપ્તિ થઈ છે. સર્વથી પર પરમેશ્વર અમે છીએ.	૩/૩૫૦
૨૭ અમે સત્સંગમાં સદા પ્રગટ છીએ.	૩/૩૫૧
૨૮. બ્રહ્માનંદ સ્વામીને - અમે અક્ષરધામમાંથી અહીં આવીને રસ્તા અને.....	૩/૩૫૬
૨૯. રામોલડી ગામે કરણ ગઢવીને - ‘અમને તો ભલભલા નથી ઓળખી શક્યા.’	૩/૩૯૦
૨. ભગવાન સ્વામિનારાયણના સ્ત્રી હરિભક્તોની સમજણ અને સ્થિતિ.	
૧. કલ્યાણદાસના માતા દેવુબાઈ - દીકરાને સાધુ થવા સોંપી દીધો. ‘જે તારે એ જ સાચા સગા’	૨/૨૯૪
૨. જેતલપુરની ગણિકા યજ્ઞ માટે ઘઉં દળવાથી કૃતાર્થ અને પાવન થવાની સમજણ - જાતે સેવા કરી પાવન થઈ.	૨/૪૧૮
૩. ગંગામાને પુત્ર આપેલું સુખ - સંઘમાં માથે સગડી રાખી ફરતાં ને મહારાજને ગરમ રસોઈ જમાડતાં	૨/૪૨૯
૪. મહારાજ ગણિકાને ઘેર પધાર્યા. ‘તે હવે પુણ્યવતી બની ગઈ છે. -	૨/૪૨૯,૪૩૦
૫. વહેલાલમાં વખતબાને ઘેર - હવે બચવાનો કોઈ ઉપાય નથી - મહારાજનું મનુષ્ય ચરિત્ર - છતાં દિવ્યતા ભક્તિભાવ તેમની પ્રત્યે એવો ને એવો જ.	૨/૪૭૫
૬. કરણીબાનું અંતર મહારાજના ચરણારવિંદમાં વાગેલ કાંટા જોઈ દ્રવી ગયું. - ‘આજ અક્ષરનાથ મુમુક્ષુ જીવોનાં કલ્યાણ માટે કેટલું કષ્ટ સહન કરે છે.	૩/૩૨
૭. મહારાજ ડભાણમાં છતાં કરણીબાને દિવ્ય સ્વરૂપે દર્શન.	૩/૭૦
૮. ભાદા પટેલના ધર્મપત્નીએ બ્રાહ્મણોની ચોરાસી માટે ઘરમાં રાખેલ સીધું આપી દીધું. ‘મફતની કોરી અમથી ન લેવાય.’ ‘અંતકાળે તેડવા આવે.’	૩/૧૦૨
૯. પીપળાને ખસેડે તો જ ભગવાન ને ન ખસેડે તો ભગવાન નહીં ? તમેય ભણેલા થઈને શું ભૂલા પડો છો ! વિજાપુરના વજીબા વીસનગરના સૂબાને.	૩/૧૧૯
૧૦. ‘ભલે ગમે તેટલા ચમત્કાર બતાવે પણ મારા ભગવાનની તોલે ન આવે.’ ‘મારે તો સ્વામિનારાયણ વિના બીજા કોઈનો ભાર રાખવો નથી.’	૩/૧૨૨
૧૧. ડાંગરવાના જતન ફેબા અને તેમની સાથેની સ્ત્રીઓએ સારંગપુરમાં મહારાજ પાસે માગેલા ફગવા.	૩/૨૨૫ થી ૨૨૭
૧૨. કુંડળના રાઈબા મહારાજને કહે છે ‘આવો તપસ્વીનો વેશ રાખશો તો લોકો કેમ સુખી થશે. મહારાજના પિંડની બ્રહ્માંડ સાથે એકતાની સમજણ.	૩/૨૬૮
૧૩. પ્રગટ ભગવાન કાંડું પકડશે ત્યારે જ કલ્યાણ થશે. - રાજમાતા કુશળકુંવરબા.	૩/૩૯૯
૧૪. તમે અનંત અવતારોનું મૂળ છો અને અક્ષરના આધાર છો. - રાજમાતા કુશળકુંવરબા.	૩/૪૦૫
૧૫. વખતબાનું તપ તપે છે. (કેરીઓ જમાડી)	૪/૩૧

૩. શ્રીજીમહારાજની ભક્તો પ્રત્યે આત્મીયતા.

૧. કંડોરડાના વિપ્ર કેશવજી માટે તિરસ્કારથી વિપ્રે કહેલાં વચનો -મહારાજે બ્રાહ્મણોની ચોરાશી કરી વિપ્રનો ઉતારેલો મદ. ૩/૯૯
૨. પંચાળામાં ખટરસ મૂકાવ્યાં - ખોરી જારના રોટલા - ૩/૧૦૭ થી ૧૦૯
૩. કરિયાણામાં કાળા મકવાણાને ત્યાં મહારાજે કરેલો ઉતારો - દશેરાનો ઉત્સવ - લક્ષ્મીજી રૂપિયા આપી ગયા. ૩/૧૧૦
૪. રિસાયેલાં સૂરપ્રભાદેવીને મનાવવા ગયેલાં મહારાજ - રામપર છોડી દેવાની કરેલી આજ્ઞા ૩/૧૧૨,૧૧૩
૫. વીસનગરના ભક્તોના દુઃખથી ઉદાસ થયેલા મહારાજ ૩/૧૧૩
૬. મહારાજ એકલા વીસનગર જાય છે. ૩/૧૧૪,૧૧૫
૭. મહારાજ વાઘની બોડમાં હાથ નાખે છે. ૩/૧૨૨, ૧૨૩
૮. લાલદાસને સમાધિમાં જમપુરી - મહારાજને નમે છે. ૩/૧૨૪, ૧૨૫
૯. તમારામાં મૂર્તિને ઊંચકવાનું બળ આવશે. ૩/૧૧૫
૧૦. તારા સ્વામિનારાયણ ભગવાન હોય તો આ પીપળો ખસેડીને સામા ઘર સુધી લઈ જાય.- વીસનગરનો સૂબો ૩/૧૧૯
૧૧. મહારાજે ખસેડેલો પીપળો. ૩/૧૨૧
૧૨. નાજા ! અમે આવી ગયા છીએ. ૩/૧૩૧
૧૩. અમે ભક્તો માટે જ દેહ ધરીએ છીએ. ૩/૧૩૧
૧૪. વાસૂર ખાયર ભક્ત બને છે. ૩/૧૩૩
૧૫. નાજા જોગિયાને ગઢપુર આવી જવાની આજ્ઞા ૩/૧૩૪
૧૬. મયારામ ભટ્ટની વૃત્તિમાં અમારી મૂર્તિ સિવાય બીજું કાંઈ નથી. આવાં ભારે વસ્ત્રો તથા આભૂષણોમાં લોભાય તેવા નથી. ૩/૧૩૭
૧૭. મહારાજ બ્રહ્માનંદ સ્વામીને બેરખો મારે છે. ૩/૧૩૮
૧૮. નિયમનું બંધન સૌએ સ્વીકારવું જોઈએ - મુક્તાનંદ સ્વામીને મારેલો બેરખો. ૩/૧૩૯
૧૯. બ્રહ્મચારી તો સ્વપ્નમાં પણ અમારી સેવા કરે છે - મૂળજી બ્રહ્મચારીને બેરખો મારી કરાવેલી પ્રતીતિ. ૩/૧૩૯
૧૩. કુશળકુંવરબાના અતિ આગ્રહથી ધરમપુર પધાર્યા. ૩/૩૯૧
૧૪. મહારાજના વિયોગમાં દાદાખાયર લુખું સૂકું જમતા તે સાંભળી મહારાજની આંખમાં આંસુ 'અમારાથી હવે અહીં ન રહેવાય. ૩/૩૯૧
૧૫. અગણોતેરા કાળમાં ભક્તોની રક્ષા માટે ચેતવ્યા ૩/૨૩૩-૨૩૪
૧૬. દેવા પટેલનો મોભ ખભા ઉપર ઉંચકે છે. ૩/૧૭૮-૧૭૯
૧૭. મામૈયા પટગરને અર્ધી રાત્રે દર્શન દેવા પધાર્યા. ૩/૧૮૭-૧૮૮

પ્ર.૬ નીચે આપેલા વિષયોમાંથી કોઈ પણ બે ઉપર ટૂંકનોંધ લખો. (કુલ ગુણ : ૨૦)

નોંધ : જે પ્રશ્નમાં વધારે પ્રસંગો આવતા હોય તેમાં વર્ણનાત્મક અને બે થી ત્રણ લીટીમાં પ્રસંગના ઉલ્લેખ સાથે પાંચ પ્રસંગો આપવા જરૂરી છે. દરેક પ્રસંગના ૨ ગુણ આપવા.

૧. લાડુદાન ગઢવી બ્રહ્માનંદ બન્યા. (૨/૧૩૫ થી ૧૪૧)
મીઠાની પૂતળી સાગરનો તાગ કાઢવા ગઈ. - લાડુદાને રસ્તામાં કરેલા સંકલ્પ - લાડુદાનના સંકલ્પોની પૂર્તિ. મીઠાની પૂતળી ઓગળવા લાગી - ધન્ય આજની ઘડી ! - મીઠાની પૂતળી સાગરમાં સમાઈ ગઈ.
૨. ડભાણ મહાયજ્ઞ વખતે જોબન પગી સત્સંગી બન્યા. (૩/૬૧ થી ૬૩)
જોબનપગી ઘોડા ચોરવા આવે છે. - જોબનને આગળ બોલાવો - જોબનનું અંતર બોલતું હતું.
૩. સારંગપુર ફૂલદોલ ઉત્સવની લીલામાં શ્રીજીમહારાજ અને ગુણાતીતાનંદ સ્વામી.
૧. મહારાજે કરેલી હોળીની પૂજા. - કાઠીઓની ગામ ભાંગવાની રમત મહારાજે નિહાળી. ૩/૨૧૯
૨. ભગવાનના ભક્ત સાથે હારીને રાજી થવું. - મહારાજે આપેલો કાઠી હરિભક્તોને ઉપદેશ. ૩/૨૨૦
૩. જીવાખાયરે પુષ્પદોલોત્સવની કરેલી તૈયારી. ૩/૨૨૦
૪. રાઠોડ ધાંધલને ત્યાં સંતો-હરિભક્તો રંગ લઈ મહારાજને ઘેરી વળ્યા. ૩/૨૨૧
૫. મહારાજે સમજાવેલી રમવાની રીત : એક પક્ષે મહારાજ અને સંતો અને બીજા પક્ષે હરિભક્તો. ૩/૨૨૧

૬. સ્ત્રી હરિભક્તોએ મહારાજ સાથે રંગ રમવાની કરેલી માંગણી. અહીં સ્ત્રી-પુરુષના ભેદ શું ?
મહારાજે સમજાવેલી સનાતન પ્રણાલીની પ્રથા અને તેને અભંગ આચરવાનો આપેલો આદેશ. ૩/૨૨૧-૨૨૨
૭. ગઢપુરથી મહારાજ માટે ફૂલના શણગાર લઈને આવેલા નિર્ગુણાનંદ (ગુણાતીતાનંદ) સ્વામી
તથા નિષ્કુળાનંદ સ્વામી. ૨/૨૨૨
૮. સદ્ગુરુ ખેલે વસંત : મહારાજનો પ્રશ્ન અને ઓળખ. એવા સદ્ગુરુ કોણ ? ૩/૨૨૩-૨૨૪
૯. મહારાજે સ્ત્રી હરિભક્તોને આપેલા ફગવા-ડાંગરવાના જતન ફૈબા અને તેમની સાથેની બહેનોએ
માંગેલા મહાબળવંત માયા..... ફગવા. ૩/૨૨૫ થી ૨૨૭
૧૦. હોલિકા ઉત્સવનું રહસ્ય સમજાવતાં મહારાજ - પ્રહ્લાદ જેવી ભક્તિ મળે, તેમણે ભગવાન પાસે
જે માંગ્યું તેવું માંગવાની બુદ્ધિ મળે, હોલિકા જેવા આસૂરી તત્ત્વોનો અંદરથી અને બહારથી ત્યાગ કરીએ. ૩/૨૨૭
૪. વરજાંગ જાળિયાના હીરાભાઈએ રાખેલો દિવ્યભાવ. (૩/૨૭૫-૨૮૩)
- જાળિયામાં હિરાભાઈને ત્યાં મહારાજ મંદવાડ ગ્રહણ કરે છે - મંદવાડની તીવ્રતા - એ બધા બાયલા છે - મને
પાશેર જલેબીની ના પાડો છો ? - ગંગાનું પાણી લાવો, અમારે નહાવું છે - આ ગાડાને ખેંચીને લાબું કરો. - નગા
બાબરિયાને વિરાટ સ્વરૂપનાં દર્શન - આ ભગુજી તો સાવ ફોસી છે. - જાળિયાના ભક્તોએ નિર્દોષબુદ્ધિ રાખી છે.

